כיתה ז' | עברית ולשון | שיעור 3 מתוך 3 | 45 דק' | מתאים לממלכתי ולממלכתי-דתי

מהמילה בכתב אל המילה במילון: נטייה, מילית, שורש ותבנית

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יפרידו בין תוספות שמתחברות למילה (ה' או ו', צורן ריבוי) לבין המילה עצמה, ויגיעו לצורת המילון
- התלמידים ינתחו את צורת המילון לשורש ולתבנית
- התלמידים יסבירו מדוע אות בתבנית (למשל מ' ב"מִכְתָּב") אינה אות שורש ואינה נמחקת בשלב הראשון

📖 הסבר למורה

שתי פעולות נפרדות. פעולה ראשונה: מהצורה הכתובה מגיעים לצורת המילון. מורידים את מה שמתחבר מבחוץ: ה' הידיעה, ו' החיבור ("וְהַמִּגְדָּלִים": ו + ה + מִגְדָּל + ים) וצורן הנטייה (ים = צורן ריבוי; צורני הנטייה של השם הם צורני ריבוי, צורני נקבה וכינויי שייכות). פעולה שנייה: בצורת המילון מוצאים שורש ותבנית (בלשון תוכנית הלימודים: גזירה מסורגת). "מִכְתָּב": השורש כ-ת-ב, התבנית מִקְטָל; המ' חלק מהתבנית. "מֶלֶךְ": השורש מ-ל-כ, ואין בו מ' שנוספה. לכן הכלל: קודם צורת מילון, ורק אחר כך שורש ותבנית. התוכנית מציינת גם גזירה קווית (בסיס וצורן סופי או תחילי), שבה לא עוסקים בשלב הזה.

👩‍🏫 פעילות בכיתה

1. פתיחה: על הלוח "וְהַמִּגְדָּלִים". כל תלמיד כותב איזו מילה נשארת כשמורידים את ו', ה' ו-ים.
2. הדגמה בשני שלבים על הלוח: שלב 1 צורת מילון, שלב 2 שורש ותבנית.
3. זוגות: כרטיסים (שמונה מילים שלמות ומנוקדות) לניתוח בטבלה: צורה כתובה / ה' או ו' / צורן נטייה / צורת מילון / שורש / תבנית.
4. מלכודות: מֶלֶךְ מול מִכְתָּב. מה שונה בשתי המ'?
5. סיכום: שני שלבים בכרטיס אחד.

💡 הערות למורה

הדוגמאות והמפתחות כאן סגורים בפני עצמם: מניחים שמורידים רק ה' הידיעה, ו' החיבור וצורן ריבוי כדי להגיע לצורת המילון. ה' הידיעה ו-ו' החיבור הן מיליות (מאותיות השימוש) שמתחברות למילה מבחוץ,

ולכן מורידים אותן לפני שמחפשים שורש. יש להשתמש במילים מנוקדות ובשורשים שלמים בלבד.
תמיכה: טבלה מוכנה. העמקה: מילים עם כינוי שייכות (ספריהם).

📝 בדף העבודה

מהכתב אל המילון: שורש ותבנית: 6 שאלות, ומחוון בעמוד השני.

מחוון: מהכתב אל המילון: שורש ותבנית

1. מורידים ה' (ה' הידיעה) ו-ים (צורן ריבוי); צורת מילון: מִכְתָּב; שורש כ-ת-ב; תבנית מִקְטָל. מלא (4): הסרה (1) + צורת מילון (1) + שורש (1) + תבנית (1).
2. ספרים, ילדים, חברים. מלא (3).
3. שלב 1: מורידים ו (ו' החיבור), ה (ה' הידיעה), ים (צורן ריבוי); צורת מילון: מִגְדָּל. שלב 2: שורש ג-ד-ל; תבנית מִקְטָל (המ' אינה אות שורש). מלא (6): שלב 1 (3) + שורש (1) + תבנית (1) + הסבר שהמ' בתבנית ואינה נמחקת בשלב 1 (1).
4. במֶלֶךְ המ' היא אות שורש (מ-ל-כ); במִכְתָּב המ' היא חלק מהתבנית מִקְטָל והשורש הוא כ-ת-ב. בשלב 1 מורידים רק את מה שמתחבר מבחוץ (ה', ו', צורן ריבוי), ולא אות מהמילה המילונית. מלא (5): שני תפקידים (2+2) + הסבר שלב 1 (1).
5. אות בתחילת המילה שאינה שורשית: מִגְדָּל, מִשְׁפָּט, מִכְתָּב (מ' בתבנית מִקְטָל). אות בתחילת המילה שהיא שורשית: מֶלֶךְ (מ-ל-כ), בֶּגֶד (ב-ג-ד), לֶחֶם (ל-ח-ם). מלא (6): שלוש מילים בכל קבוצה (3+3) עם נימוק קצר; חלקי לפי מספר המילים הנכונות.
6. תשובה פתוחה. מלא (5): מילה נכונה (1) + שלב 1 (2) + שורש (1) + תבנית (1).